

Összetett élethelyzetek

BESZÉLGETÉS HÓDI SANDORRAL, A MAGATARTÁSFORMÁK ÉS TÁRSADALMI VISZONYOK CÍMŰ KÖNYV SZERZŐJÉVEL

— A Magatartásformák és társadalmi viszonyok — amint a könyv címe is jelzi — elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogy személyiségünk, egyéni karakterünk hogyan hat vissza társadalmi cselekvési lehetőségeinkre, egészségünkre s az egyéni életút esélyeire. Milyen út vezetett e könyv megírásához Korábbi könyvei, tanulmányai és érdeklődési köre milyen szálakkal kötődnek ehhez a kötethez!

— Számomra az elméleti munka — könyvek, tanulmányok írása — mindig az élet valamilyen gyakorlati kérdésére való válaszkeresés igényéből fakad. Összefüggésben áll ez napi feladataimmal: a pszichológiának mint tudománynek a lehetőségeit, hitelességét a hozzám tanácsért vagy panasszal fordulóknak kiélezett konfliktushelyzetein mérlem le. Egy-egy probléma kapcsán ott érzem szükségét az elméleti oknyomozásnak, ahol a meglévő pszichológiai ismeretekkel nem sokra lehet jutni, vagy ahol nyilvánvaló a szakmai „mellébeszélés”, az öncélú elméletieskedés. Ez a kötet, akárcsak a korábbiak, ennek az igénynek a jegyében született. Meghatározott irányban való továbbgondolást jelent a szerfelett összetett emberi élethelyzeteknek.

— A személyiségvonások, a szerepek, a viselkedés, a magatartásformák alakulásának kérdéseit minden esetben igen erőteljesen a társadalom szerkezeti felépítéséhez, a társadalmi ráhatások kérésteihez, a szociológiai erőhatások megnyilvánulási formáihoz köti. Milyen felismerés alapján!

— A polgári gondolkodás hagyományait őrző pszichológia alapvető hibája, hogy az embert megfosztja igazai társadalmiságától. Ily módon individuális sajátosságaink, személyiségvonásaink a társadalmi léttel szemben önálló létre tesznek szert és a személyiség fogalmában irracionális tartalommal telítődnek.

Ezzel szemben az ember minden életmegnyilvánulása, különösképpen magatartása meghatározott élethelyzet és élettörténet függvénye, ami pedig nem egyéb, mint magának a társadalmi valóságnak a konkrét kifejeződése.

— Mennyiben új útja ez a pszichológiai kutatásoknak!

— Annyiban, hogy a viselkedés társadalmi vonatkozásainak fellárására irányuló vizsgálatok társadalomkritikai felhangjaik, eszmei-ideológiai konzekvenciák miatt tulajdonképpen máig sem kaptak zöld fényt mindenütt.

— Könyvében a következő mondatot olvashatjuk: „A sikeres szocializáció tulajdonképpen azt jelenti, hogy felnőtte válna az emberek maguktól is úgy viselkednek, ahogyan azt társadalmi környezetük elvárja tőlük”. Milyen mértékben foglalkozik ma a pszichológia a szocializáció sikeres vagy kevésbé sikeres megnyilvánulási formáival!

— Éppen az a baj, hogy túl sokat foglalkozik ezzel a kérdéssel, illetve hogy az emberi viselkedés megítélésében jószerivel csak a szocializációs koncepcióra támaszkodik. Márpedig ez a koncepció, eltekintve attól, hogy kétes ideológiai kicsengésű, mint tudományos hipotézis sem állja meg a helyét. E koncepció szerint, ha az úgynevezett „szocializációs mechanizmusok” jól működnek, akkor mintegy „beprogramozzák” az egyén érzelmi- és tudatvilágába azokat a normákat, értékeket és szabályokat, amelyek a fennálló viszonyok zavartalan reprodukciója szempontjából fontosak. A „sikeresen” szocializált személy így jellemvonásaiban és egész pszichés habitusában messzemenően a fennálló viszonyokhoz igazodik. A cél viszont, mint tudjuk, elvileg mégsem ez volna, hanem az olyan ember, aki társadalmilag előrevívó, kreatív döntésekre képes, aki az adott állapo-

tok meghaladására, szokványosabb fogalmazásban: a világ jobbítására törekszik. Ez utóbbi érzésvilág és felfogásmód azonban, lévén hogy meghaladja az érvényes normák és elvárások szintjét, s mivel a változtatást igénylő cselekvési szándék is más értékrendszerre támaszkodik, szükségképpen szembe kerül a „sikeres” szocializáció kívánalmával, és rendszerint deviáns jelenségnek minősül.

— A Társadalmi cselekvés lehetőségei c. fejezetben megállapítja, hogy „a magatartáskutatás számára a legfontosabb egyébként az volna, hogy feltárja az elidegenedés következményeit és reális alternatívát mutasson lakúdsúkra”. Mit kínálhat ma ezen a téren a pszichológia!

— A legfontosabb segítségnyújtás — az individuumok irányában — az volna, hogy valamiképpen rá tudnánk dobbiteni az embereket arra, hogy zömében hamis szükségletek kielégítésére törekzenek, hogy amíg a fogyasztási javak megszerzésében fáradságot nem ismernek, más, sokkal fontosabb és esszenciálisabb jelentőségű szükségleteiknek (emberei kapcsolataik sokféleségének, a megfelelő érzelmi és intellektuális kötődéseknek, a társasági igényeinek stb.) nem szentelnek kellő figyelmet. Mindennapi életünket e tekintetben egy feje tetejére állított értékrend jellemzi, amelynek következményeként az autók, családi házak, színes tévék számánál is gyorsabb ütemben nő az „idegi aiapon” kialakult bántalmaktól, különböző neurotikus panaszoktól szenvedő emberek száma, akik aztán szisztematikusan tönkreteszik a maguk és mások életét. A társadalom irányában a pszichológia segítségnyújtása viszont az élet megkerülhetetlen intézményes kereteinek (család, munkahely, iskola) humanizálásában juthatna a mainál sokkalta nagyobb mértékben kifejezésre.